

Tilburg University

Tegen de stroom (deel I)

Hirsch Ballin, Ernst

Publication date:
2016

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):

Hirsch Ballin, E. (2016, May 11). Tegen de stroom (deel I): George Maduro-lezing.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Curaçao

Gisteren werd voor de eerste keer de George Maduro-lezing gehouden, een initiatief van het Comité Koninkrijksrelaties en Madurodam. De lezing werd gegeven door Ernst Hirsch Ballin. Het Antilliaans Dagblad publiceert in twee delen deze lezing. Vandaag deel 1.

Tegen de stroom

In het honderdste jaar na zijn geboorte wordt George Maduro op verschillende manieren en plaatsen herdacht. De moed van George Maduro staat ons allen daarbij scherp voor de geest. Rond zijn geboortedag, 15 juli, zal een biografie van de hand van Kathleen Brandt-Carey verschijnen onder de titel 'Ridder zonder vrees of blaam'.

DOOR ERNST HIRSCH BALLIN

De Dachau-lezing van dit jaar was aan hem gewijd en in de Antilliaanse pers zijn verscheidene publicaties over George Maduro verschenen. Zijn persoonlijke moed, zowel in mei 1940 na de Duitse inval als in het verzet, is een bron van inspiratie, zijn onverschrokkenheid als Antilliaanse en Joodse Nederlander in de slag om Holland een vermaning voor iedereen die etniciteit als beoordelingskader misbruikt. Dat geeft het herdenken zin en waarde voor heden en toekomst.

Met de stichting van Madurodam, naar George vernoemd, heeft zijn familie de herinnering meteen na de oorlog al in een educatief perspectief voor de jeugd willen plaatsen. Die verbinding van historisch besef en gerichtheid op de levensprojecten van ons en onze kinderen ligt ook ten grondslag aan het initiatief om samen met het Comité Koninkrijksrelaties een naar George Maduro vernoemde lezing in te stellen. De verbinding van historisch besef en onze levensprojecten vormt ook de leidraad van mijn lezing: 'Tegen de stroom in de juiste keuzes maken'.

Momenten in het leven van George Maduro 1916-1945

De op Curaçao geboren Sefardisch-Joodse Antilliaanse Nederlander George Maduro was in mei 1940 24 jaar oud. Hij studeerde rechtsgeleerdheid in Leiden en was reserve-luitenant der 2de klasse van de cavalerie toen de Duitse Wehrmacht op 10 mei Nederland binnenviel - overviel, beter gezegd - want Nederland had na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog in september 1939 zijn neutraliteit strikt in acht genomen. Het ging dus evident om agressie in de volkenrechtelijke betekenis. Ondanks de grote Duitse over-

macht bood de Nederlandse krijgsmacht gedurende vier dagen taai weerstand. Het Duitse aanvalsplan was erop gericht al onmiddellijk met luchtlandingsstroepen de regio Den Haag, dat het centrum van regering en militair commando

was, onder Duitse controle te brengen, evenals de havenstad Rotterdam: de

slag om Holland. Die opzet mislukte, deels door fouten aan Duitse zijde, deels door manmoedig verzet en zelfs kleine tegenoffensieven van Nederlandse zijde. Een daarvan was de succesvolle 'stormaanval op parachutisten die zich aan de Vliet in een huis waar vier oude dames woonden, verschanst hadden'. Die aanval werd uitgevoerd onder leiding van luitenant Maduro, die met zijn kleine groep dappere militairen elf Duitse parachutisten krijsgeslagen wist te maken.

De door de Duitse Wehrmacht ondervonden tegenslagen hebben weliswaar de Nederlandse capitulatie slechts vertraagd tot 14 mei, maar daarmee ontstond wel de ruimte waardoor eerst het prinselijk gezin en vervolgens koningin Wilhelmina en haar regering naar Engeland konden uitwijken. Dit heeft de uitvoering bemoeilijkt van Hitler's voornemen om een tot inschikkelijkheid gedwongen Nederlands volk in het Groot-Germaanse imperium te integreren. In de eerste jaren van de bezetting was dat een reëel gevaar; zoals ik in mijn pas verschenen essaybundel 'Tegen de stroom' heb beschreven hebben oplettende

figuren onder wie pater Titus Brandsma en de ontslagen Joodse president van de Hoge Raad Mr. L.E. Visser dit van meet af aan onderkend en zich ertegen verzet, terwijl vele anderen zich voegden naar de veranderde verhoudingen.

De herovering van dit huis - villa Leeuwenbergh - had dan ook veel meer dan enkel symbolische betekenis. De capitulatie van de Nederlandse krijgsmacht op 14 mei bracht mee dat George Maduro net als de andere militairen krijsgeslagen werden gemaakt. De meesten werden al na enkele weken vrijgelaten, maar hij liep als Joodse burger meer dan anderen gevaar. Hij sloot zich aan bij het

verzet en dook onder bij de - later als Nederlands politica zeer bekend geworden - freule 'Bob' Wttewaal van Stoetwegen, de zus van zijn vriend Oncko. Oncko en George proberen in 1943, langs hetzelfde spoor als waarlangs Ernest Cohen Henriquetz via Spanje naar Curaçao was gevlucht, te ontkomen, maar werden in Noord-Frankrijk gepakt. Op 9 februari 1945 bezweek George in het concentratiekamp Dachau aan vlektyfus, net als Anne Frank rond dezelfde tijd in Bergen-Belsen.

George Maduro is 28 jaar oud geworden: een korte tijd van leven waarin hij desalniettemin een onvergetelijke indruk heeft nagelaten. Als Nederlandse militair die postuum met de militaire Willemsorde is onderscheiden, kan men in hem een man zien die bereid was te vechten en te sneuvelen voor vorst en vaderland, zoals men dat toen graag zei. Er is alle reden om aan te nemen dat ook voor hem koningin Wilhelmina en het huis van Oranje-Nassau, net als voor de freule, een persoonlijk betekenisvol ankerpunt vormden. Vanuit Antilliaans gezichtspunt was en is hij echter een landskind, yu di Kòrsou, iemand die net als andere Antillianen een vaak vergeten bijdrage aan de geallieerde strijd tegen nazi-Duitsland heeft geleverd. In het mozaïek van de Curaçaose samenleving was hij een van de Sefardim die - als nazaten van de uit Spanje en Portugal verdreven Joden - in West-Europa, rond de Middellandse Zee en aan de kusten van West-Indië en Zuid-Amerika een grote bijdrage aan cultuur en handel hebben geleverd, tot op de dag van vandaag. Maar voor de nazi's telde dat

Ernst Hirsch Ballin gaf gisteren de eerste George Maduro-lezing.

FOTO'S NICO VAN DER VEN

Ernst Hirsch Ballin: „Nationalistische autoritaire politici komen, zelfs in landen van de Europese Unie, democratisch aan de macht en knijpen vervolgens minderheden af.”

in de juiste keuzes maken

laatste in het geheel niet: voor hen was hij enkel een van de leden van het gehate Joodse volk, dat zij met een ongekend doeltreffende verbetering hebben willen vernietigen.

Antilliaan, Curaçaoënaar, Hageenaar, Nederlander, Sefardim, Jood, militair, verzetsman: hoe zullen wij George Maduro identificeren?

Het antwoord kan en moet klip en klaar zijn: wij identificeren hem als George Maduro, een persoon met zijn eigen, onvervreembare waardigheid en eigenheid, sterker dan de kwellingen en vernederingen die hij heeft moeten ondergaan. Identificatie van een persoon kan en mag niet een rubricering zijn in een of andere categorie die tegenover andere categorieën wordt geplaatst. George Maduro's veelzijdige identiteit is een voor ons voortlevende weerlegging van wat de nazi's trachtten te doen: het reduceren van mensen tot een exemplaar uit een door hen gehate soort - zoals de Joden, of de Sinti, de Roma en andere door hen verachte volkeren - dan wel uit de door hen geprivilegieerde soort, de Ariers.

Het rubriceren van mensen in een soort die zichzelf als de betere ziet, en vijandige soorten hoeft niet genocidale trekken aan te nemen zoals bij de nazi's het geval was (of bijvoorbeeld in Rwanda in 1994). Het kan zich ook 'onschuldiger' voordoen en alleen maar op segregatie of discriminatie uitdraaien. Nu ja, 'alleen maar'? Wanneer sollicitanten, omdat hun achternaam als die van een 'allochtoon' wordt herkend, niet worden opgeroepen, wordt de kiem gelegd van frustraties die de sociale cohesie verscheuren. En wanneer mensen, enkel wegens hun religie of herkomst, worden aangemerkt als dragers van een terroristisch risico, worden angsten opgeroepen bij medeburgers en is de geest uit de fles van alleen maar meer angsten en frustraties.

Wie eerlijk over zichzelf en de samenleving denkt, zal zulke rubriceringen afwijzen en noch over zichzelf, noch over anderen willen afroepen. Toch worden ze in de politiek, hier en elders, en in die media die men merkwaaardigerwijs sociaal noemt, meer en meer dominant. Nationalistische autoritaire politici komen, zelfs in landen van de Europese Unie, democratisch aan de macht en knipen vervolgens minderheden af. Maar ook waar vooralsnog de rechtsstaat stevig verankerd is, winnen 'identitaire' stromingen - dat wil zeggen stromingen die een eenzijdige

gedefinieerde eigenheid tot maatstaf van normaliteit maken - aan invloed. Integratie wordt opgevat als het omkatten van mensen (zie bijvoorbeeld de integratienota van het eerste kabinet-Rutte), immigratie wordt benaderd als een te keren 'vloedstroom', en fundamentele rechten zoals dat op bescherming van vluchtelingen worden gezien als een relic uit andere tijden. Frustraties onder hier opgegroeide Marokkaanse jongemannen worden door hen opnieuw afgereageerd op Joodse medeburgers. Het verhaal dat Joden als internationale complotteurs voorstelt (in zijn laat negentiende-eeuwse versie de 'protocollen van de wijzen van Zion'), doet in moderne varianten nog steeds de ronde.

Dat raakt ieder staatsbestel dat mensen met verschillende religieuze, culturele of etnische achtergronden als burgers heeft, zoals het Koninkrijk der Nederlanden. Niemand zal willen beweren dat het samenleven in diversiteit vanzelf gemakkelijk gaat. Verschillen in opleiding en taalbeheersing bemoeilijken de ervaring van gemeenschappelijkheid. Maar dat is geen onveranderlijke omstandigheid. De WRR heeft in een recent advies bepleit, in

plaats van asielzoekers langdurig in de wachtstand te zetten, zo snel mogelijk ruimte te maken voor arbeid en scholing. Eén staatsburgerschap vereist een voor het hele staatsbestel gemeenschappelijke mogelijkheid van communiceren, dus ofwel de gelijkwaardigheid van meer naast elkaar gebruikte en steeds naar elkaar vertaalde talen, zoals in Zwitserland, ofwel een algemene vaardigheid dezelfde taal te gebruiken, desgewenst naast erkende regionale talen, zoals in Italië. Daarom werd in 2010, als een van de laatste resultaten van het vierde kabinet-Balkenende, kennis van de Nederlandse taal ingevoerd als algemene eis voor het verkrijgen van het Nederlanderschap, ook voor degenen die in de Caribische delen van het Koninkrijk wonen.

Het waarden van eenheid in verscheidenheid en van verscheidenheid in eenheid is geen 'cultureel relativisme', zoals een helaas steeds krachtiger stroom van een nieuw, in nette bewoordingen vervat nationalisme ons wil doen geloven. Eerder zou men het cultureel realisme kunnen noemen, dat ruimte maakt voor wisselwerking, nieuwe ideeën en openheid jegens anderen die geen vreem-

den hoeven te blijven. Daarvoor open te staan was beslist wél karakteristiek voor de persoonlijke identiteit van George Maduro. Hij was immers - daar mogen we wel even bij stilstaan - een telg uit een van de Sefardische families die in wisselwerking met mensen van andere oorsprong de Curaçaoëse cultuur hun bijdragen aan heeft gegeven. De Sefardim - 'Sefarad' is de Hebreeuwse naam voor Spanje of het Iberisch schiereiland - hadden eeuwenlang een belangrijke rol gespeeld in El-Andalus, onder de meestentijds tolerante Moorse heerschappij. Hun bijdragen aan vertalingen en begrip van teksten uit verschillende culturen waren een katalysator voor de ontwikkeling van het moderne Europa. Na het decreet van Alhambra van 1492, waarmee de katholieke koningen Isabella en Ferdinand, de Joden na de Reconquista verdreven of tot 'bekeering' dwongen, zijn zij die rol van interculturele katalysator blijven spelen, in al de landen waar ze asiel vonden, zoals het Ottomaanse Rijk - in Constantinopel, Thessaloniki en Sarajevo bijvoorbeeld. De tot de doop gedwongen Joden onderhielden soms generaties lang in het geheim de Joodse gebruiken,

toddat ze onder andere in Nederland asiel vonden en hun geloof openlijk konden belijden. Vanuit Portugal, nog steeds door de inquisitie achterna gezeten, en vanuit Nederland vestigden zich Sefardische Joden vanaf de 16de eeuw in de Amerikaanse koloniën, waaronder het Caribische gebied. Op verscheidene eilanden zijn daarvan de sporen te vinden, op Curaçao in een ook nu vitale gemeenschap. De sinds 1659 bestaande oudste synagoge van het Westelijk Halfrond is die in Willemstad, de Mikve Israël synagoge.

De leden van deze Sefardische gemeenschap zijn op allerlei manieren verbindingen aangegaan met andere Curaçaoënaars. Die verbindingen kwamen niet altijd in vrijheid tot stand, want ook zij hielden slaven, maar liefde en handel hebben ertoe geleid dat tot de wortels van de Curaçaoëse samenleving ook de hunne behoren. Familienamen herinneren daaraan, voorbij confessionele grenslijnen. Wie zo'n naam, die van de Maduro's bijvoorbeeld, met ere draagt, ziet daarin een opdracht om altijd de respectvolle verbinding met anderen aan te gaan, waar die ander ook vandaan komt.

„Vanuit Antilliaans gezichtspunt was en is hij een landskind, yu di Kòrsou, iemand die net als andere Antillianen een vaak vergeten bijdrage aan de geallieerde strijd tegen nazi-Duitsland heeft geleverd.”